

Г. О. Чорний, доцент кафедри криміналістики Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ

Рівень результативності боротьби з насильницькими злочинами, у тому числі пов'язаними із заподіянням тілесних ушкоджень (середньої тяжкості, тяжкі тілесні ушкодження, вбивство), безпосередньо залежить від професійної майстерності правоохоронців, уміння застосовувати спеціальні знання і прилади, використовувати новітні методичні рекомендації при проведенні окремих слідчих дій як самостійно, так із залучанням до цього відповідних спеціалістів. Велике значення в цьому процесі відіграє не лише вибір необхідного спеціаліста, але й грамотно організована взаємодія з ним.

Практиці відомі дві форми взаємодії слідчого із спеціалістом для використання спеціальних знань: процесуальна і непроцесуальна.

До процесуальної форми взаємодії відносять:

1) залучення спеціаліста для участі в проведенні слідчих дій (ст. 128¹ КПК), яке може бути:

а) обов'язковим (педагога – при допиті неповнолітнього до 14 років; судового медика або іншого лікаря в огляді трупа; особи, що розуміє знаки глухих; перекладача – при допиті осіб, що не володіють мовою, на якій проводиться розслідування);

б) факультативним (при допиті неповнолітнього у віці від 14 до 16 років можуть залучатися педагог, батьки, законні представники; при освідуванні – лікар);

2) призначення та проведення експертизи (ст. 75, 76 КПК);

3) допит експерта (ст. 201 КПК).

До непроцесуальних форм взаємодії слідчого із спеціалістами відносять:

- а) консультації спеціаліста;
- б) проведення відомчих досліджень за завданням слідчого;
- в) взаємний обмін інформацією та спільне обговорення зібраних у справі доказів та іншої інформації, висунення обґрунтованих версій і визначення шляхів їх розв'язання;
- г) сумісна робота слідчого та спеціаліста щодо припинених справ.

Розглядаючи питання застосування спеціальних знань при розслідуванні насильницьких злочинів треба зазначити, що значне місце серед них посідають злочини проти життя та здоров'я особи, до числа яких відносять вбивства. При розслідуванні вбивств та інших тяжких насильницьких злочинів встановлення особи загиблого є домінуючим питанням, від розв'язання якого залежить успіх розслідування справи на початковому етапі досудового слідства. Без вирішення цього питання практично неможливо отримати відомості про виконавця.

Підвищення ефективності роботи правоохоронних органів може бути досягнуто лише завдяки інтеграції в кримінальний процес доказування новітніх інформаційних досліджень, у першу чергу це використання нових експертних методик і максимальних можливостей судових експертиз. Передумовою ефективності встановлення особи загиблого при розслідуванні вбивств є уміння слідчого використати сучасні можливості судових експертиз, які вирішують питання ідентифікаційного характеру.

Серед судових експертиз, що дозволяють вирішувати завдання ідентифікації особи трупа, можна зазначити найбільш «типовий комплекс» (блок). У подібний комплекс експертиз слід включати судово-медичну та низку криміналістичних експертиз: трасологічні (дактилоскопічна експертиза, експертиза слідів ніг і взуття); судово-портретну (портретно-криміналістичну) експертизу.

Експертизи можуть бути призначені в будь-який момент досудового слідства, коли отримано достатньо матеріалів для відповідних експертних досліджень. Тому названі експертизи призначаються в різному поєднанні, а можливість і черговість їх проведення визначаються характером об'єктів, часом їх виявлення (при огляді місця події або ж на подальших етапах досудового слідства), особливостями способів вчинення та приховування вбивства тощо.

У рамках судово-медичної експертизи може бути призначена судово-стоматологічна експертиза. Для її проведення необхідні спеціальні знання в галузі стоматології та криміналістичної ідентифікації. Судово-стоматологічна експертиза вирішує такі питання: Чи є в наданих на дослідження щелепах ознаки, характерні для індивідуальної професійної діяльності певного зубного техника, які саме? Ким конкретно із зубних техніків виготовлені надані зубні протези? Чи виготовлені всі зубні протези, які знаходяться на щелепах, одночасно чи в різний період часу? Чи одним зубним техніком виготовлялися? Яка апаратура використовувалася для їх виготовлення? Приймаючи до уваги складність таких експертиз, проведення їх необхідно доручати експертній комісії, до складу якої бажано включати судово-медичних експертів, які займаються проблемами судової стоматології, а також ортопедів-стоматологів, які мають досвід проведення медико-криміналістичних експертиз.

Важливі відомості, що дозволяють судити про професію убитого, може дати паталогоанатомічна «картина розчину трупа», яка дозволяє виявити характерні ознаки професійних захворювань.

При підготовці до проведення судово-медичної експертизи в проблемних ситуаціях (вбивство із розчленуванням трупа, вбивство за допомогою вибухових пристроїв тощо) слідчий повинен орієнтуватися на специфіку постановки питань, пов'язаних з ідентичністю представлених об'єктів, які можуть дати найбільш важливу інформацію для встановлення особи загиблого.

При ускладненнях у встановленні особи трупа за допомогою анатомічного методу використовується генетична ідентифікація за молекулами ДНК). На основі аналізу ДНК з'явилися нові можливості ідентифікації людини за слідами крові, слини, сперми, волосся, частинок епітелію тощо.

Висновки ідентифікаційних експертиз набувають важливого значення для успішного та якісного розслідування. Разом з тим, не можна забувати і про те, що сприймати їх треба не механічно, а глибоко вникаючи в суть, і ставитися також критично, як до всякого іншого доказу. У п. 3 постанови Верховного Суду України «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» від 30 травня 1997 р. № 8 прямо говориться про те, що висновок експерта не має заздалегідь встановленої сили і переваги над іншими джерелами доказів. Тільки уважна і зважена оцінка кожного доказу, їх логічний зв'язок дозволить слідчому обрати правильний напрямок при розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я особи.

В. В. Семенов, доцент кафедри криміналістики Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

ЗНАЧЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ІНСЦЕНУВАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВБИВСТВ

Призначення та проведення судових експертиз при розслідуванні вбивств є одним із засобів одержання доказової інформації. Підставами для їх проведення є версії слідчого про характер та обставини, пов'язані з учиненням злочину.